

ВІДГУК
рецензента на дисертацію
МОЖЕЛЯНСЬКОЇ АННИ ВАЛЕРІЇВНИ на тему
«Стратегування розвитку молочного скотарства
на інноваційних засадах»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 073 «Менеджмент» (галузь знань 07 – управління та
адміністрування)

Актуальність теми дослідження. Молочне скотарство відіграє виключну роль в аграрному секторі, забезпечуючи виробництво важливих видів продукції, робочі місця, доходи сільськогосподарських виробників, а також в економіці – формуючи засади продовольчої безпеки країни. Та технологічні, ринкові виклики зумовлювали значну нестабільність ведення агробізнесу у молочному скотарстві. Російська агресія проти України суттєво трансформувала умови функціонування аграрного сектору, що виявилось у втраті поголів'я тварин, руйнуванні ферм, переробних потужностей і логістичних шляхів. Особливо вразливим виявилось молочне скотарство, яке вимагає стабільного середовища, довгострокових інвестицій і складної інфраструктури. Післякризове відновлення цієї галузі неможливе без стратегічного планування, яке поєднує інноваційний підхід, державну підтримку та мобілізацію внутрішніх ресурсів, здатних компенсувати втрати і створити нову парадигму розвитку.

Враховуючи необхідність швидкої реконструкції аграрної системи, дослідження стратегічних аспектів інноваційного розвитку молочного скотарства набуває особливої практичної значущості. Йдеться не лише про технічне відновлення виробництва, а про формування інституційно та технологічно стійкої моделі розвитку молочного скотарства, що здатна забезпечити високу якість продукції, екологічну відповідальність та адаптивність до кризових впливів. Таким чином, тема дослідження відповідає сучасним національним пріоритетам, пов'язаним із безпекою, економічною стійкістю та перспективами європейської інтеграції України.

Зв'язок роботи з науковими програми, темами, планами. Дисертація підготовлена у межах науково-дослідної теми кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування Державного біотехнологічного університету, зареєстрованої в державному реєстрі за номером 0122U201108. У ході реалізації цієї теми автор здійснив цілеспрямоване дослідження, результатом якого стали розроблення теоретико-методичних засад та обґрунтування практичних інструментів впровадження інновацій у розвиток молочного скотарства. Отримані положення узгоджуються з загальними пріоритетами розвитку систем стратегічного управління господарською діяльністю в аграрному секторі.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується використанням сучасного методологічного інструментарію економічного аналізу, включаючи системний, структурно-функціональний, графічний, абстрактно-логічний методи. Достовірність результатів підкріплюється використанням актуальних статистичних даних Державної служби статистики України, профільних міністерств та галузевих звітів, що дозволяє об'єктивно оцінити стан і динаміку розвитку молочного скотарства в Україні.

В роботі широко застосовано аналітичний підхід до обробки емпіричної інформації, що дозволяє встановити стійкі взаємозв'язки між елементами досліджуваного об'єкта, а також провести аналіз впливу стратегій на розвиток галузі. Результати дослідження не лише узгоджуються з сучасними теоріями стратегічного управління, але й доповнюють їх новими положеннями, що засвідчує належний рівень наукової обґрунтованості отриманих висновків.

Ступінь наукової новизни одержаних результатів. Серед положень та результатів дисертаційного дослідження, які містять елементи наукової новизни, відзначимо такі:

- обґрунтовано стратегії інтеграції біогазових установок у систему виробництва молока як ресурсощадної технології, що дозволяє скоротити споживання енергоносіїв, підвищити рівень енергонезалежності господарств і забезпечити перехід до циркулярних моделей агровиробництва. Такий підхід створює умови для зміцнення економічної стійкості молочного скотарства в умовах зростаючої вартості енергоресурсів і посилення екологічних вимог;

- удосконалено концептуально-методологічний підхід до стратегування інноваційного розвитку молочного скотарства, що базується на інтеграції соціально-економічних та агроекологічних пріоритетів, синхронізується з глобальними трендами сталого розвитку та, на відміну від традиційних, орієнтований на мультиагентну взаємодію суб'єктів ринку, адаптацію до інституційних шоків та зміну нормативно-регуляторного середовища;

- удосконалено системний підхід до управління молочним скотарством через розширене трактування стандартів НАССР як повноцінної управлінської парадигми, що інтегрує функціональні елементи забезпечення продовольчої безпеки, оптимізації логістичних процесів, формування довіри споживачів, екологічної відповідальності виробництва, впровадження превентивної моделі оцінки ризиків, адаптивного регламентування критичних точок контролю, що посилюватиме конкурентоспроможність галузі, підвищення її здатності до інтеграції у міжнародні ринки;

- набуло розвитку стратегічне бачення молочного скотарства як галузі, що потребує державної підтримки через механізми селективного

фінансування, стимулювання інновацій і впровадження спеціальних програм адаптації підприємств до умов підвищеної турбулентності ринку;

- подальшого розвитку набула парадигма стратегічного оновлення молочної галузі, побудована на принципах державного протекціонізму, селективного фінансування, інституційної консолідації учасників ринку та інтеграції у глобальні ланцюги створення доданої вартості;

- розвинуто інструментарій аналізу трансформаційних процесів у молочному скотарстві, який ґрунтується на комплексному урахуванні інноваційно-технологічних зрушень, системи економічних і організаційно-інституційних детермінант, що визначають динаміку галузевої стійкості, забезпечують можливість діагностування внутрішніх дисбалансів та створюють підґрунтя для адаптивних стратегій відновлення;

- подальшого розвитку набув інтегрований підхід до управління молочним скотарством як стратегічно орієнтована система, що, на відміну від фрагментарних моделей, забезпечує структурно цілісне врахування економічних, організаційних і регуляторних детермінант з метою формування адаптивного організаційно-економічного механізму, здатного підтримувати динамічну стійкість галузі та забезпечувати її конкурентоспроможність в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів;

- набула подальшого розвитку система організації органічного молочного скотарства, що, на відміну від наявних підходів, базується на послідовному впровадженні екологічно безпечних агротехнологій, що забезпечує підвищення якості продукції, зниження рівня хімічних залишків, посилення біоорієнтованої стійкості виробництва та активізацію соціально-економічного розвитку сільських територій шляхом розширення доступу до ринків органічної молочної продукції.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. У дисертації Можелянської Анни Валеріївни системно обґрунтовано теоретичні та прикладні засади стратегування сталого розвитку молочного скотарства на інноваційних засадах. На основі міждисциплінарного підходу проаналізовано структурну трансформацію галузі тваринництва, визначено чинники скорочення поголів'я великої рогатої худоби, падіння виробництва молока, деградації кормової бази та втрати експортного потенціалу. Запропоновано багаторівневу модель стратегічного управління розвитком галузі, яка передбачає перехід до органічного виробництва, впровадження біогазових технологій, адаптацію екологічних стандартів та інтеграцію принципів сталості у виробничі процеси.

У розділі 1 розкрито теоретико-методичні підходи до стратегування розвитку молочного скотарства в умовах структурної перебудови аграрного сектору. Обґрунтовано концептуальні засади та інструменти стратегіювання. Розглянуто організаційно-економічні аспекти функціонування галузі, стратегіювання галузі з урахуванням інноваційних змін.

У розділі 2 здійснено діагностику сучасного стану молочного скотарства в Україні, проаналізовано основні показники ефективності,

виявлено фактори кризового характеру, що обумовлюють втрати продуктивності та інвестиційної привабливості галузі. Особливу увагу приділено аналізу впливу війни, змін у структурі споживання, логістичних бар'єрів і зовнішньоторговельного дисбалансу. Виконано SWOT-аналіз, який дав змогу виявити внутрішні резерви і зовнішні ризики для подальшого стратегічного планування.

У розділі 3 запропоновано прикладні рішення щодо формування стратегій сталого розвитку галузі на основі інтеграції інновацій, екологічних технологій та інституційної модернізації. Розглянуто впровадження системи НАССР як управлінського інструменту забезпечення якості й безпеки продукції, що підвищує довіру споживачів і сприяє виходу на міжнародні ринки. Сформовано модель адаптивного стратегічного управління для молочного скотарства з урахуванням національних і глобальних викликів.

Практичне значення результатів дослідження. Одержані результати мають прикладне значення для формування державної політики, розробки програм підтримки тваринництва, інвестування у виробництво та організації сучасного освітнього процесу в галузі аграрного менеджменту. Практичне значення наукового доробку автора полягає в тому, що розроблені теоретичні положення, висновки та рекомендації можуть бути використані в стратегічному управлінні розвитком молочного скотарства в Україні. Запропоновані підходи до впровадження інноваційних технологій, органічного виробництва, системи НАССР, біогазових установок і біоорієнтованих агропрактик спрямовані на забезпечення екологічної стійкості, підвищення ефективності господарювання та посилення конкурентних переваг українських виробників на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Матеріали дослідження можуть бути використані органами державної влади й місцевого самоврядування під час розробки програм підтримки тваринництва, аграрними підприємствами – при стратегічному плануванні виробничої діяльності, науковими та освітніми установами – у навчальному процесі та консультаційній діяльності. Визначені в роботі інструменти адаптації до воєнних ризиків і системи відновлення виробничого потенціалу мають практичну цінність для антикризового планування в аграрному секторі. Результати цього дисертаційного дослідження прийняті до впровадження ТОВ МВК «Єкатеринославський» (Дніпропетровської області), ПП «Агропрогрес» (Харківської області), про що засвідчують довідки, наведені у додатках дисертації.

Повнота викладення у відкритому друку та апробація наукових положень дисертації. Результати дисертаційного дослідження опубліковано в 9 наукових працях, представлені в наукових статтях у фахових виданнях України, у матеріалах наукових конференцій.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. У ході перевірки дисертаційного дослідження здобувача на предмет

дотримання принципів академічної доброчесності не було встановлено фактів порушень. Аналіз повного тексту дисертації, а також відповідних наукових публікацій автора засвідчив, що всі залучені матеріали інших дослідників використано з належним академічним оформленням. Текст роботи містить відповідні бібліографічні посилання на першоджерела, належним чином оформлені згідно з вимогами чинних стандартів цитування.

Звіт про перевірку дисертації електронною системою виявлення текстових збігів підтвердив високий рівень академічної доброчесності та відсутність неправомірних запозичень. Цитати, формули, таблиці та авторські положення інших дослідників позначено коректно, без ознак плагіату чи маніпулювання джерелами. Виявлені повтори мають технічний характер або стосуються загальноновживаних термінів і фраз, що не впливають на оригінальність наукового доробку.

Здобувач дотримався етичних норм, передбачених законодавством України та положеннями про академічну доброчесність, що підтверджує достовірність отриманих результатів і самостійність проведеного дослідження.

Зауваження до дисертаційної роботи. В процесі ознайомлення з текстом привертають увагу окремі аспекти, доопрацювання яких, на нашу думку, підвищило б наукову чіткість викладення положень та результатів дисертації. Зокрема, доцільно врахувати такі зауваження:

1. Об'єкт дослідження визначено як процес трансформаційних змін у галузі тваринництва, зокрема молочного скотарства. Вважаємо такий об'єкт є занадто широким з огляду на тему та мету дослідження.

2. Автор розглядає фінансовий форсаж як метод підвищення рівня фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку та серед його складових виділяє суттєве зниження державних витрат (підрозділ 1.1.). Такий захід суперечить пропозиціям автора щодо державної підтримки молочного скотарства.

3. Велика кількість табличних і цифрових матеріалів (щодо поголів'я, витрат кормів тощо) в підрозділі 1.2 наведена без відповідної узагальнюючої інтерпретації. Доцільно було супроводити статистичні блоки стислим, але змістовним аналізом тенденцій, причин змін і наслідків для галузі, у тому числі в розрізі останніх років воєнного стану, що сформувало б чітке обґрунтування для стратегування розвитку молочного скотарства.

4. У тексті підпункту 1.3 наведено широкий перелік проблем, викликів, статистичних даних і урядових ініціатив, проте не окреслено чіткої системи стратегічних орієнтирів розвитку молочного скотарства в умовах інноваційної трансформації. Зокрема, не визначено, які саме довгострокові цілі мають бути закладені в основу стратегічного планування, на відміну від короткострокових інструментів підтримки, які стратегічні моделі розвитку доцільно сформулювати. Внаслідок цього стратегування подано здебільшого як перелік актуальних заходів без узагальнюючого візійного компонента.

5. На рис. 1.10 представлено обсяги експорту молочних продуктів у квітні та травні 2023 року. Враховуючи сезонність виробництва у молочному

скотарстві, її можливий вплив на обсяги виробництва та експорту молочної продукції, дослідження обсягів експорту лише за два місяці, вважаємо, не є інформативним для стратегування розвитку молочного скотарства.

6. У підрозділі 1.3 «Стратегування розвитку молочного скотарства в контексті інноваційних змін» бажано було узагальнити ті інноваційні зміни, які здійснюють найбільш суттєвий вплив на сучасний розвиток молочного скотарства та мають бути враховані у розроблені його стратегій.

7. У роботі містяться окремі граматичні помилки та технічні неточності в оформленні рисунків, таблиць та їх назв (наприклад, рис.1.4, 1.5, 1.9, 2.3, 2.4).

Та окреслені недоліки не применшують значущості отриманих результатів, а відкривають можливості для удосконалень та майбутнього наукового пошуку здобувача.

Висновок. Дисертація Можелянської Анни Валеріївни становить завершене самостійно виконане дослідження з проблем стратегування інноваційного розвитку молочного скотарства, яке містить як теоретичне узагальнення наявних підходів, так і обґрунтування ефективних інструментів сталого управління галуззю.

Науковий доробок авторки характеризується належним рівнем обґрунтованості, новизною одержаних результатів і практичним значенням для вітчизняної аграрної сфери. Дисертація відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» із змінами, а її автор – Можелянська Анна Валеріївна – заслуговує на присудження наукового ступеня присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 «Менеджмент» (галузь знань 07 – управління та адміністрування).

Доктор економічних наук, професор,
професор кафедри глобальної економіки
Державного біотехнологічного університету

Вікторія ОНЕГІНА

Підпис

ЗАСВІДЧУЮ

Керівник відділу діловодства ДЕТУ